

Овим текстом покушаћу да објасним зашто ће криза у свету бити дуготрајна и где је место Србије у свему томе.

Излазак из финансијски велике и структурно дубоке кризе могућ је само на два начина – изналагањем нових технологија или ратом. Нових технологија очигледно нема на виду. Да их је неко сакрио у фиоци, сад би већ започео њихову реализацију. Много мања криза крајем осамдесетих и почетком деведесетих решена је захваљујући новим ИТ технологијама (сетите се, примера ради, ко је пре 20 година имао мобилни телефон, рачунар итд.). Научницима је данас потребно време да створе основу за нове технологије. Време је потребно и инжењерским истраживачима и тек онда индустријским инжењерима да све уобличи у производе за продају. Тај процес изискује период од најмање 10 година.

У данашње време рат не представља опцију за излазак из кризе. Разлог се крије пре свега у томе што САД не могу да смисле ниједан рат који би им донео зараду. Једини рат који би за њих био пожељан је рат између Пакистана и Индије, будући да би, као последица тог сукоба, уследило враћање финансијских услуга у Њујорк (и Лондон), што би довело до наглог повећања прихода, запослености и укупне тражње на тржишту САД. Геополитички, овај рат је пожељан јер би лако могао да прерасте у нуклеарни сукоб, за који не би било могуће окривити САД, при чему би било легализовано коришћење атомског наоружања. Водеће структуре у САД (и Израелу) сигурно би са одушевљењем дочекале такву прилику зато што им отвара читав низ војних могућности у средњој Азији и на Блиском истоку, где су све варијанте конвенционалног ратовања исцрпљене. Међутим, препрека овом сукобу је превише самосвесна политичка структура у Индији.

Изгледност деценијске кризе поставља кључно питање: шта радити до појаве нових технологија? Решења су опет два – поправити своје конкурентске способности или свалити кризу на друге. И оба ова решења развијене земље ће и те како примењивати. Предност ће имати она земља која спроведе свеобухватније структурне промене.

У најбољој позицији концепцијски гледано су САД, из више разлога. Прво, њихово политичко вођство је неспорно. Друго, имају могућност прикупљања огромног капитала на светском финансијском тржишту. Треће, поседују унутрашње финансијске резерве, које се пре свега заснивају на бољем управљању здравственим системом, смањењу трошкова за војску и праведнијем опорезивању најбогатијих. Четврто, имају велики обим стварно потребних инфраструктурних радова које може да финансира држава на добробит свих. Пето, сви конкуренти морају да договарају свој наступ на тржишту САД са САД. Шесто, о протекционизму САД сви други могу само да гунђају и трпе. Овај концепт може заиста битно да ублажи кризу у САД, да је периодично чак и извуче из рецесије. Међутим, дугорочно, ниво достигнут у 2007. години без нових технологија чак ни САД не могу да превазиђу у наредних десетак година.

Постоји само једно „али“. Како неко у САД узима 1.000 милијарди долара годишње од најбогатијих и прерасподељује их рационалније и праведније? Другим речима, како то САД постају социјалистичка земља? На први поглед чини се да је одговор лак. Мада није немогуће замислити милионске масе потпуно осиромашених грађана САД (сад их већ има око 50 милиона), тешко уздрман средњи слој и одлучно политичко руководство на врху државне пирамиде који заједно „леме кичму“ најбогатијима. Питање рационалне алокације капитала, нарочито у условима вишегодишњег државног управљања инвестицијама, оставићемо по страни. Само треба напоменути да су се на том питању у свету сломили и комунизам и неолиберални концепт.

После САД у најбољој позицији су азијске земље, пре свих Кина, Јапан и Јужна Кореја, следе Бразил, Аргентина, Русија, чак и Венецуела итд. За нас је нарочито занимљиво шта ће бити у ЕУ. За сада се унутар ЕУ гомилају проблеми без концепта који би наговестио правац ублажавања кризе. Први удар кризе финансијски сектор је преживео, али већ у другом таласу ситуација постаје неизвесна (осим за највеће банке). У реалном сектору је свеукупни пад неминован. Поред недостатка идеја главни проблеми ЕУ су у протекционизму држава чланица који се законито претвара у радикални национализам, а то се у Европи увек завршавало фашизмом или нацизмом. Французи штите рено или пежо, Италијани фијат, Немци опел. Услов је увек да се задрже радна места у тим земљама. Невоља је у томе што је ЕУ настала на идеји релативно затвореног тржишта за друге, али јединственог тржишта за чланице заједнице. Све наведене аутомобилске куће око 80 одсто производње пласирају на тржиште ЕУ. Зато се не сме дозволити да они пропадну, то ће уздрмати темеље ЕУ, при чему је следећи корак нестанак заједничког тржишта. Такав положај присиљава и конкурентније произвођаче аутомобила да затраже погодности од својих држава да не би изгубиле тржиште саме ЕУ. Ако је протекционизам постоји у аутомобилској индустрији, зашто не би био присутан и у другим областима? Данас се већ протекционизам у финансијском сектору за најразвијеније земље подразумева. Али не и за друге.

Све то нужно води поскупљењу или обарању квалитета, срастању државног и привредног естаблишмента држава чланица, дискриминацији запослених по националној припадности, а то значи скупљој радној снази од тржишно могуће и смањује конкурентну способност у односу на произвођаче изван ЕУ. Тако смањена способност да се издржи тржишна утакмица увлачи целу ЕУ у нови циклус неопходног протекционизма.

На примеру Сааба, кога Џенерал моторс неће да спасава, ваља уочити да Шведска нема намеру да крене стопама протекционизма (или макар то данас тврди) и одбија да помогне Саабу, ризикујући губитак 4.000 радних места директно и још око 15.000 од коопераната. Међутим, проблем може да поприми несагледиве размере уколико Кина купи Сааб зато што тиме добија и технолошка знања у производњи најквалитетнијих аутомобила, која не би могла да достигне за 10 година. Са тим знањима кинески аутомобили би потиснули све друге произвођаче у свету. Другим речима, Сааб би по свим тржишним критеријумима морао да банкротира, али је то толико ризично за друге произвођаче да ће се вероватно наћи неко решење унутар ЕУ. Протекционизму се не прибегава из пуког незнања, већ зато што се на тај начин купује време до нових технологија и покушава терет кризе превалити на друге.

ЕУ има проблеме на релацији старих држава чланица и земаља некадашњег источног блока које су већ сада банкротирале. Такође, проблем је и са земљама које су остваривале кључне приходе од туризма и оним државама чији су грађани више трошили у другим земљама као туристи него што се од туризма приходовало. О Мађарској, Бугарској, Летонији не вреди трошити речи, али о судбини Грчке, Италије, Шпаније и Чешке због пада прихода од туризма се недопустиво мало говори. Када дође септембар, видеће се да ће рецесија у тим земљама бити знатно увећана због изостанка ових прихода. Међутим, Немачка ће уштедети тиме што њени грађани ове године неће ни приближно потрошити за туризам изван Немачке као у 2008. години. У територијалном спору између Хрватске и Словеније, где су Хрвати готово извесно у праву, занемарује се чињеница, које су Словенци веома свесни, да ће због смањеног прихода од туризма Хрватска извесно крајем ове године банкротирати. Односно, потцењује се лукавост Словенаца да фингирају кооперативност у преговорима до тренутка када ће стабилност Хрватске бити ослабљена и њена преговарачка позиција компромитована.

Политичке последице унутар ЕУ ће већ у овој години бити драматичне. Грчка ће извесно склизнути у хаос из кога они традиционално излазе војном диктатуром. Италија ће покушати са неком врстом меканог фашизма (ма колико то контрадикторно звучало), али са вероватноћом да трајно присутни проблеми богатог севера и сиромашног југа букну и угрозе опстанак државе. Шпанија је већ сада на нивоу незапослености какав је

Деценијска криза

Пише: Бранко Павловић
среда, 04 март 2009 02:00

у Србији. Шта ће се тамо догађати у друштвеним раслојавањима када изостане досадашњи приход од туризма тешко је предвидети. Мало је вероватно да ће они посегнути за фашизмом, али су озбиљна превирања готово извесна. Смањење прихода од туризма у Прагу довешће ионако тешку ситуацију у Чешкој до банкротства. Веома озбиљна, али ипак контролисана, превирања до краја ове године у Немачкој, Француској и Великој Британији су такође готово извесна.

Озбиљни економски проблеми ЕУ су њен мањи проблем. Много тежи проблеми су политички, при чему ће са трајањем кризе и сам опстанак ЕУ бити доведен у питање. Инвеститори ће се преселити у САД, Азију и Јужну Америку, што ће само долити уље на ватру у лонцу у коме се ЕУ већ крчка.

У таквом окружењу Србије сви промашаји наше економске политике у протеклих осам година сада нам стижу на наплату. Ти промашаји су велики и дубоки. Велики број грађана Србије уопште нема свест о томе да је садашње стање нереално добро и да у наредних двадесетак година бољег неће ни бити. Наравно, ово данас је лоше, али је много боље од друге половине ове године и неупоредиво боље од следеће и наредних година.

У ситуацији када је банкротство неизбежно морал грађана и политичке прилике у Србији су још гори. Када нестане и религије која се зове „убрзано приступање ЕУ“, Србија ће се суочити са избором: нестајање или темељна изградња модерне националне државе. За почетак би било каква држава била напредак (ово што данас имамо је нека врста неслане шале), при чему централно питање мора бити економски развој. На постојећим основама не само да развој није могућ него је пропадање неизбежно. Криза нам доноси чистиште. Тек након тога могућа је изградња. Услов је да схватимо да смо за своју судбину сами одговорни.